

AKSEN OKW—OKM

AF

IB DAMGAARD PETERSEN

CARL-AXEL GEMZELL har i sin afhandling »Raeder, Hitler und Skandinavien« (Lund 1965) igennem en dybtgående analyse af førkrigstidens strategiske tænkning i Tyskland søgt at belyse motiverne bag storadmiral Raeders ønske om erhvervelse af støttepunkter i Norge i efteråret 1939.

Han viser, at dette ønske kan føres tilbage til admiral Raeders tilslutning til en bestemt søstrategisk opfattelse, der lagde vægten på handelskrigsførelse fremfor tilintetgørelsen af fjendens flådestyrke. I denne forbindelse spillede egnede støttepunkter for krigsførelsen en betydelig rolle. Da England fra 1937/38 kom ind i billedet som en mulig modstander for Tyskland, rettedes marinens operative planlægning mod erhvervelsen af baser i Nord- og Midtnorge eller på den franske vestkyst med vægten lagt på Vestfrankrig. Baser i disse områder ville give Tyskland uhindret adgang til det frie ocean. Fra atlantehavsstøttepunkter ville den tyske krigsmarine kunne føre atlantehavskrigsførelse mod fjendens søhandelsveje, hvis beherskelse ifølge den strategiske doktrin opfattedes som afgørende for kampens udfald.

Realiseringen af disse planer ville fordre, at den tyske land- og luftkrigsførelse indrettedes på at skabe sådanne udgangspunkter for flåden. Hermed ville søstrategien ikke alene blive et middel til realiseringen af en militær målsætning, men også et middel til at give den tyske krigsmarine en dominerende stilling i den tyske helhedsstrategi. Gemzell viser, at Raeder foruden at lade sig lede af sin søstrategiske tænkning netop arbejdede for opstillingen af en fælles operationsplan med flåden som det afgørende våben.

I sin analyse af forudsætningerne for Raeders initiativ i efteråret 1939 føres Gemzell langsomt ind på hele beslutningsprocessen i Tyskland og giver en række betydningsfulde bidrag til forståelsen af denne.* En linie, som vi her skal følge videre for at undersøge dens betyd-

* I teksten er der flere steder benyttet udtrykket »beslutningsproces«. Jeg vil i denne forbindelse understrege, at der er tale om en rent historisk artikel og at udtrykket beslutningsproces her er benyttet om et historisk sagforhold. Der er således ikke tale om nogen studie over beslutningsproces på det principielle plan, således som udtrykket opfattes inden for faget international politik. Denne lille undersøgelse er imidlertid en detalje i en række historiske undersøgelser over udviklingsforløbet i England, Frankrig og Tyskland i perioden 1939–40, der ligger til grund for mit arbejde med beslutningsprocesser inden for faget international politik.

ning for de senere stadier af planlægningen omkring interventionen i Danmark-Norge, er antydnet af Gemzell i forbindelse med striden imellem hæren og Hitler i 1938.

Den tyske generalstab gjorde traditionelt krav på at forene den overste ledelse af hæren med ledelsen af den samlede tyske krigsmagt. Dette krav førte til en konflikt med krigsministeriets ønske om at skabe en enhedsledelse for de tre værn. For dette formål ønskede ministeriet at udvide sit centrale organ »Das Wehrmachtamt« til en egentlig »Wehrmacht-Generalstab«. Krigsministeriet ønskede hermed ikke alene at overtage den centrale ledelse af de tre våbenarter, men også andre former for den moderne krigsførelse såsom handels- og propagandakrig, efterretningsvæsen m. v.

Konflikten tilspidsedes, da Hitler i forbindelse med den såkaldte Blomberg-Fritsch krise i februar 1938 gennemførte en omfattende omorganisation af den militære ledelse. Hitler overtog selv den direkte og faktiske ledelse af hele værnemagten. Som stab anvendte han i denne egenskab krigsministeriets Wehrmachtamt under den nye betegnelse Oberkommando der Wehrmacht (OKW).¹

Imod denne centrale ledelse, uafhængig af de tre værn, gjorde hæren stærke indsigelser. Vi kan følge striden igennem en lang række memoranda i 1938 og igennem Jodls dagbog. Daværende oberstløjtnant Jodl, der fra 1935 var chef for Abteilung Landesverteidigung i Wehrmachtamt, spillede her en afgørende rolle som talsmand for enhedsledelsen over for hæren. Det hedder f. eks. i et OKW-memorandum: »Im Laufe des Krieges werden immer wieder Situationen eintreten, wo der Land-, See- und Luftkrieg wieder aufeinander abgestimmt und wo die Wehrmachtteile zu einer gewissen Zusammenarbeit gebracht werden müssen, dass sie also einer Führung durch den Oberbefehlshaber der Wehrmacht bedürfen. Dass für diese Führung ein über den 3 Teilen stehender Führer mit einem unabhängigen Berater mehr geeignet ist als ein Führer oder Berater, der zugleich einen der Teile selbst führt, liegt auf der Hand.«² »Wenn . . . Entscheidungen notwendig werden, so trifft sie der Oberbefehlshaber der Wehrmacht. Hierfür braucht er einen Stab mit Chef. Dass hierfür ein selbständiger Wehrmachtstab (OKW) mit einem unabhängigen Chef geeigneter ist, als ein von einem Wehrmachtteil abhängiger Stab und Berater, bedarf keiner Begründung.«³

Som generalstabsofficer var det tydeligvis Jodls ambition at komme til at indtage netop denne stilling som chef for en egentlig »Wehrmachtstab«.

¹ Carl-Axel Gemzell: Raeder, Hitler und Skandinavien, Lund 1965, s. 164 ff.

² Walter Görnitz: Generalfeldmarschall Keitel, Verbrecher oder Offizier, Göttingen 1961, s. 151.

³ Sst. s. 153.

I forbindelse med Jodls midlertidige forflyttelse fra OKW skete en vis afspænding omkring disse spørgsmål i perioden fra november 1938 til krigsudbruddet, hvor han kaldtes tilbage til OKW for at udfylde embedet som chef for Wehrmachtführungsamt. Det lykkedes i løbet af denne tid ikke at udbygge OKW til en virkelig værnemagtsgeneralstab. Rent organisatorisk kom OKW derfor foreløbig til at hænge i luften.

Den 23. maj 1939 vendte Hitler ved en vigtig konference, hvor han skitserede den kommende udvikling på linie med Hossbach-konferencen i november 1937, tilbage til disse problemer. Til forberedelse af det kommende »angrebsprogram« i Europa ønskede han »einen kleinen Studienstab beim OKW«, der skulle rumme repræsentanter for de tre værnsgrene og lede »die geistige Vorbereitung der Operationen im höchsten Grade«. ⁴ Denne tanke førte imidlertid ikke til nogen udvidelse af OKW's stab.

Striden mellem OKW og OKH fandt først sin endelige afslutning i juli 1944 med et hovedsageligt af generalstabsofficerer ledet oprørsforsøg mod Hitler. ⁵

Når konsekvenserne af denne indre magtkamp fik så alvorlig en karakter, skyldes det dens snævre sammenknytning med spørgsmålet om krigsforberedelserne og udenrigspolitikken. ⁶ Som bekendt var hæren i 1938 modstander af Hitlers ønske om at indlede en ekspansiv udenrigspolitik, der indebar muligheden for en storkrig med England og Frankrig. Kampen imod disse planer gik hånd i hånd med kampen mod en selvstændig Oberkommando der Wehrmacht, der ville begrænse hærens indflydelse på den strategiske og udenrigspolitiske målsætning. Det hedder f. eks. i diskussionen fra denne tid med Jodls ord: »Die strategischen Richtlinien, wie sie bisher gegeben waren und in Zukunft gegeben werden, lassen Raum genug, die Operationen des Heeres nach eigenem Ermessen und unter eigener Verantwortung des Oberbefehlshaber des Heeres zu führen; sie lassen allerdings keinen Raum dafür,

⁴ Walter Warlimont: Im Hauptquartier der deutschen Wehrmacht 1939-45, Frankfurt a.M. 1962, s. 37, og Walther Hofer: Die Entfesselung des zweiten Weltkrieges, 1964, s. 109. – Jvf. den senere udvikling under Jodls ledelse.

⁵ OKH var en forkortelse for Oberkommando des Heeres. Den tyske krigsledelsesorganisation så skematisk således ud:

Oberbefehlshaber der Wehrmacht: Adolf Hitler		
Oberkommando der Wehrmacht (OKW)		Adjutantur (Reichskanzlei)
OKH Oberkommando des Heeres	OKL Oberkommando der Luftwaffe	OKM Oberkommando der Kr. Marine

⁶ Gemzell, s. 164 ff.

sich eigene *politische* und strategische Konzepte aufzustellen, denn diese *einheitlich* für die ganze Wehrmacht nach den Richtlinien des Führers und Reichkanzlers zu gestalten, ist ihr Sinn und Zweck«. ⁷

I sommeren 1938, da Hitler havde bekendtgjort sin beslutning om at angribe Tjekkoslavakiet, tilgik der admiral Raeder en opfordring om at tilslutte sig en samlet protest fra hærens og flådens side mod den politiske-militære målsætning. Hos Gemzell refereres denne opfordring således: »Raeder und der Oberbefehlshaber des Heeres, von Brauchitsch, sollten . . . sich bis zur letzten Konsequenz dafür einsetzen, dass eine Entwicklung, die den Bestand des Reiches bedroht, rechtzeitig gebremst wird«. Raeder tilsluttede sig *ikke* denne opfordring med måske afgørende følger for den senere udvikling. Gemzell vurderer afvisningen på følgende måde: »Diese Haltung ist vor einem bestimmten Hintergrund zu sehen: die Entwicklung auf aussenpolitischem Gebiet mit dem wachsenden Gegensatz zu den Seemächten (England) begünstigte die Marine und steigerte Raeders Möglichkeiten, seine Ambitionen zu verwirklichen«. ⁸

Set fra Raeders synspunkt skulle dette politiske skaktræk i den følgende tid vise sig i høj grad retfærdiggjort. I en længere periode, hvor Hitlers strategi lagde an på kontinentale modstandere, og hvor forholdet til England reguleredes af den tysk-engelske flådeoverenskomst, var Hitler ikke modtagelig for Raeders ønsker om en storstilet udbygning af flåden og opstillingen af en operationsplan med flåden som det afgørende våben. Fra begyndelsen af 1939 indledtes imidlertid opbygningen af en ny stor flåde, der ville sprænge rammerne for den tysk-engelske flådeoverenskomst, og som tog sigte på et opgør med England, når den tyske oprustning var fuldendt fire til fem år senere. Hermed gav Hitler marinen en ny betydningsfuld stilling i sin strategi og accepterede den maritime strategis konsekvenser i form af erobringen af støttepunkter, hvortil de øvrige værnsgrene måtte bidrage.

På et tidspunkt, hvor Hitlers nye strategiske målsætning endnu ikke var fastlagt, kunne Raeders støtte til Hitler og dermed indirekte til OKW imidlertid også tjene et parallelt formål. Vi har i Jodls memorandum set, hvorledes OKW var udset til at lede operationer, hvor de enkelte værnsgrenes indsats nøje måtte afstemmes efter hinanden. I forbindelse med marinens krigsspil spillede erhvervelsen af baser efter dette mønster en betydelig rolle. Det hedder i slutbemærkningerne til krigsspillet 1937/38: »Man musste in einem Krieg die erwähnten Inseln (der skulle tjene som støttepunkter) *durch eine gemeinsame Offensive der drei Wehrmachtteile erobern*«. ⁹ I forbindelse med vurderingen af senere

⁷ Görlitz: Keitel, s. 157.

⁸ Gemzell, s. 169 og 171.

⁹ Sst. s. 59. Fremh. af nærv. forf.

detailkrigsspil hedder det netop på dette tidspunkt (april 1938): »Wir haben in der Marine immer auf dem Standpunkt gestanden, dass die Zielsetzung der Gesamtkriegführung von der politischen Leitung ausgehen muss«. ¹⁰ Disse citater er tilstrækkelige til at vise, at marinen så det i sin interesse at spille op til OKW's krav på enhedsledelse i stærk modsætning til den holdning hæren indtog. Igennem sin støtte til OKW og Hitler kunne Raeder håbe at skabe et gennembrud for sin strategiske opfattelse og dermed for udviklingen af en ny stor flåde bestemt til at være det afgørende våben i en fælles operationsplan.

Vi ser her et tema opridset, som ved krigsudbruddet over et år senere skulle blive taget op igen og gennemspillet i en ny sammenhæng: hærens opposition imod en almindelig europæisk krig med England og Frankrig som hovedmodstandere og i denne forbindelse en heftig modstand mod OKW's ønsker om, i overensstemmelse med førerprincippet, fra oven at påtvinge hæren en politisk og militær målsætning, uden at hæren havde nogen indflydelse på dens udformning, og Raeders partitagen i denne strid til fordel for OKW og Hitler.

I sin analyse kommer Gemzell ind på Hitlers egen militærstrategi. Gemzell har givet et væsentligt bidrag til forståelsen af denne ved sin påvisning af Hitlers arbejde med en »kort« krig, Blitzkrigen, baseret på overraskelsesangreb fra luften eller kombinerede luft- og landmilitære operationer, og en »lang« krig som første verdenskrig, hvor landenes ressourcer spillede en afgørende rolle. Forfattere som Burton Klein og Milward har vist, hvorledes den tyske krigsstrategi i 30'erne spillede på et øjeblikkeligt militært forspring i stedet for en oprustning i »dybden«, det vil sige udviklingen af et stort krigspotential. ¹¹

Hitler forudså, at det forspring, som han havde skabt sig ved en hurtig, forceret oprustning, kunne gå tabt, og at han derfor kunne blive tvunget til at falde tilbage på den »lange« krig. Af denne grund var det magtpåliggende for ham at realisere en række nærliggende strategiske mål, før de potentielle modstandere indhentede dette forspring. Tidsfaktoren var et væsentligt element i hans strategi. Da konfrontationen med England i 1938 før Münchenforliget allerede da viste muligheden af, at England ville stille sig i vejen for disse mål, var Hitler uforberedt til en krig med denne modstander. Den tyske oprustning var foregået i første række med henblik på kontinentale modstandere. Hans flåde var lille og hans luftvåben opbygget på grundlag af mellemdistancebombere, der ikke ville kunne ramme England med vægt fra baser i Tyskland. Medens Münchenforliget skabte en midlertidig afspænding, blev modsætningsforholdet til England på længere sigt stående. Hitlers op-

¹⁰ Sst. s. 64.

¹¹ Burton H. Klein: *Germany's Economic Preparations for War*, Harvard U.P. 1959; Alan S. Milward: *The German Economy at War*, London 1965.

rustning gik derfor ind i en fase, hvor vægten lagdes på marinen og langtrækkende fly.

I sommeren 1938 fandt Hitler en foreløbig løsning på det militære problem, som han uventet var blevet stillet over for, i en plan om erobring af Holland-Belgien i tilfælde af krig med vestmagterne, hvorved han ville opnå baser nær den engelske kyst, således at hans mellemdistancebombere kunne ramme Syd- og Midtengland med fuld styrke og fremtvinge afgørelsen. I midten af 1939 anså han det imidlertid for muligt, at England allerede i 1940 ville have styrket sit jagerforsvar så stærkt, at det ikke ville kunne tvinges i knæ ad denne vej. Dermed ville den »lange« krig blive aktuel og flåden rykke frem i første række.

I sit spil om Polen regnede Hitler ikke med Englands intervention. Ved krigsudbruddet så han sig derfor siddende mellem to stole. På den ene side var hans flådeoprustning ikke fuldendt. På den anden side var hans forspring i luften ved at gå tabt. Tid betød alt. Med vældig energi greb han tilbage til planen fra 1938, at knuse England og Frankrig i en Blitzkrieg på fastlandet og i tilfælde af, at det ikke lykkedes, som minimum at erobre luftbaser i Holland og Belgien, der kunne hidføre afgørelsen mod England.¹² Hermed blev han tvunget til at opgive sin langsigtede oprustning, opgive den store flåde og koncentrere sig om hæren og luftvåbnet.

Efterhånden som vestoffensiven af forskellige grunde måtte opsættes, rykkede muligheden for den »lange« krig nærmere. Endnu 23. november rapporterede general Thomas, at føreren ville gennemføre en hurtig offensiv for at afslutte krigen. På den anden side skulle alle forberedelser igen træffes således, at man ville kunne gennemføre en 5-årig krig.¹³ På trods af stigende sandsynlighed for at den valgte stra-

¹² Denne opfattelse af Hitlers politisk-militære strategi underbygges af den vurdering, som hærens generalstabsofficer i Wehrmachtführungsstab under OKW, Bernhard von Lossberg, har givet i sit erindringsværk: *Im Wehrmachtführungsstab, Hamburg 1949*. Det hedder her side 25-26: »Hätte Hitler aber den Krieg gegen England schon für 1939 geplant oder auch nur ernsthaft in Rechnung gestellt, so hätte er die Marinerrüstung bestimmt ganz anders aufgebaut. Was nutzten dann die schweren Schiffe, die erst viele Jahre später fertig wurden . . . Die Art der Marinerrüstung beleuchtet meiner Ansicht nach Hitlers Gesamtkonzeption: 1) 1939 und überhaupt in der Zeit, in der die Rüstung noch in die Breite und nicht in die Tiefe ging . . . sollten im Zusammenspiel von Politik, Propaganda und allenfalls lokalem Einsatz der Wehrmacht europäische Nahziele erreicht werden, wobei Hitler sich zutraute, die Grossmächte aus Konflikten herauszuhalten. 2) War die Wehrmacht dagegen um das Jahr 1944 wirklich kriegsfertig, war für ihn die Zeit der grossen Entscheidungen gekommen, die der Welt ein neues Gepräge geben sollten . . . Hitlers Fernziel ist dabei zweifellos der Angriff nach Osten zur Zerschlagung Sowjetrusslands gewesen. Hätten die Westmächte sich ihm aber in den Weg gestellt, so hätte er wahrscheinlich den Versuch nicht gescheut sie in einem Blitzkrieg vorher zu erledigen«.

¹³ Gemzell, s. 252.

tegi *ikke* ville føre til det ønskede resultat (således som det i realiteten blev tilfældet) var Hitler dog låset fast af den beslutning, som han havde taget kort efter krigsudbruddet; men uden at fravige sin oprindelige beslutning måtte Hitler i vinteren 1939/40 tillægge den tyske økonomiske basis på længere sigt en stigende betydning, eftersom muligheden for, at den lange krig kunne blive ham påtvunget, var forøget. Hermed skabtes en åbning for Raeders forsøg på at interessere Hitler for Skandinavien som en vigtig forsyningsbase.

Den 27. september 1939 tilkendegav Hitler over for de øverstbefalende som sin hensigt at angribe i vest så hurtigt som muligt. Samtidig gav han visse retningslinier for denne krigsførelse. Denne beslutning var taget hen over hovedet på alle tre værnsgrene af Hitler alene. Hermed blev med ét slag striden mellem OKH og OKW med Hitler i spidsen aktualiseret igen under omstændigheder, der på mange måder mindede om forholdene i 1938. Som dengang var spørgsmålet om den udenrigspolitiske målsætning og den indre spænding mellem OKW og OKH snævert sammenknyttet. Operationsplanen udgik fra den samme strategiske opfattelse, og modstanderne var de samme. Efter Warlimonts opfattelse betød Hitlers initiativ den 27. september »im Grunde nichts weniger, als dass der Oberste Befehlshaber der Wehrmacht daran ging, nunmehr auch die Heeresführung de facto in seine eigenen Hände zu nehmen«.¹⁴

Den efterfølgende hårdnakkede strid mellem Hitler og OKW på den ene side og hæren på den anden side var uundgåelig. Denne strid, der blandt andet medvirkede til offensivens forskydning, afgjordes i løbet af efteråret stort set til fordel for Hitler. I overensstemmelse med Jodls opfattelse fra 1938 konkluderer Warlimont: »Damit verfiel nicht nur immer mehr der Anspruch des Heeres, den massgeblichen Einfluss auf den Kriegsplan auszuüben, sondern es ergab sich auch die unmittelbare Folge, den Operationsplan nach Hitlers Konzept und entgegen der eigenen Überzeugung entwerfen zu müssen«.¹⁵

Før vi går videre, er det nødvendigt kort at omtale OKW's indre opbygning. I spidsen for denne stab stod »Chef der OKW«, general Wilhelm Keitel. Han beskrives som lidet selvstændig, stærkt afhængig af Hitler og med sin væsentligste force på det administrative plan. OKW var opbygget af en række afdelinger, af hvilke den mest betydningsfulde var Wehrmachtführungsamt, hvis vigtigste underafdeling igen var Abteilung Landesverteidigung. I perioden efter Jodls overgang til anden tjeneste 1.10.1938 beklædte oberst Walter Warlimont dennes stilling som chef for Abt. L. Posten som chef for Wehrmachtführungsamt var efter april 1938 vakant, men skulle ifølge mobiliseringsordren overdrages den

¹⁴ Warlimont, s. 72.

¹⁵ Sst. s. 73.

nu til generalmajor forfremmede Alfred Jodl. Han kaldtes hertil 23. 8. 1939.¹⁶ Jodl var en meget stærkere personlighed end Keitel og formåede hurtigt at placere sig som Hitlers nærmeste rådgiver i operative og strategiske anliggender. Han sluttede sig formentlig både ud fra en overbevisning om Hitlers politiske og militære geni og ud fra sin ærgerrighed fuldstændigt til Hitler.¹⁷

Medens således OKW's to førende generalstabsofficerer ud fra overbevisning og natur var Hitlers faste støtter, synes oberst Warlimont at have stået på hærens side, omend hans kølige natur bidrog til at tilsløre denne kendsgerning.¹⁸ Hertil kom, at Jodls selvstændighed og hele disposition øjensynlig fik Warlimont til at træde i baggrunden. Jodl synes i vid udstrækning at være gået uden om Warlimont og at have benyttet afdelingen mere som ekspeditionskontor for mindre vigtige sager end som stab. Det hedder således hos Warlimont: »Den Namen »Arbeitsstab« . . . wandte er (Jodl) nunmehr . . . auch auf diejenige Teile der Abteilung Landesverteidigung an, die er selbst in erster Linie zur Unterstützung bei seiner eigenen Tätigkeit brauchte«.¹⁹ I mangfoldige tilfælde forhandlede Jodl direkte med de forskellige værnsgrenes stabe uden at informere Abt. L.

Der går gennem Warlimonts omtale af disse forhold en tydelig følelse af skuffelse over den rolle, hans afdeling kom til at udfylde. Han henviser her til, at Jodl ved at undlade at lade staben få indflydelse på de vigtigste beslutninger var i overensstemmelse med et førerprincip, som sigtede på en ny form for generalstabsskole. Hele tendensen viser, at Jodl ønskede at opbygge en selvstændig stab omkring sig i sin egenskab af chef for Wehrmachtführungsamt (senere omdøbt til Wehrmachtführungsstab) uden om Abteilung Landesverteidigung.

Som mulig følge af, at værnsgrenene ikke havde fået anledning til at udtale sig om den nye operationsplan, forelå der 2. 10. i marinedledelsen en opridsning fra Keitel af tre alternativer for krigsførelsen til nærmere overvejelse. 1) Angreb i vest med hele rustningsindustrien indsat til fordel for hær og luftvåben. 2) Belejring af England med vægten lagt på ubådsproduktion og produktion af langtrækkende fly. 3) Defensiv krigsførelse med vægten lagt på udbygningen af krigspotentielt og erhvervelsen af den nødvendige råstofbasis.²⁰

¹⁶ Görnitz: Keitel, s. 214.

¹⁷ Helmuth Greiner: Die oberste Wehrmachtführung 1939-43, Wiesbaden 1951, s. 13.

¹⁸ Warlimont flere steder.

¹⁹ Warlimont, s. 60. Jvf. her Hitlers ønske den 23.5.39 om en lille studiestab i OKW, der skulle udføre »geistige Vorbereitungen« for angrebsprogrammet. Jvf. ligeledes Jodls opfattelse i det nedenfor gengivne OKW-memorandum af 19.4.38.

²⁰ Kriegstagebuch der Seekriegsleitung, Teil A, 2.10.1939; sml. Gemzell, s. 223-24.

Hitlers udtalelser den 27. viste, i hvilken retning hans hensigter gik. Raeders interesse måtte samle sig om alternativ nr. 2. Ved krigsudbruddet trådte særlige rustningsprogrammer i kraft. Marinens langsigtede byggeprogram måtte afbrydes til fordel for de enheder, der hurtigt kunne gøres færdige og til fordel for et større ubådsprogram. I overensstemmelse med den centrale rolle, som flåden havde indtaget, søgte Raeder igennem krav om et forceret byggeprogram for ubåde med prioritet over de øvrige værns behov og ved krav om uindskrænket ubådskrig at sikre flådens indflydelse som det centrale våben i krigen mod England. Den af Hitler planlagte vestoffensiv ville kræve, at samtlige ressourcer i hvert fald for en tid stilledes til rådighed for hær og luftvåben. Dersom offensiven som i første verdenskrig løb fast, ville udviklingen meget let medføre, at marinens behov varigt ville blive skubbet i baggrunden.

Raeder undersøgte umiddelbart efter 2. oktober hærens vurdering af mulighederne for at erobre flåden støttepunkter på den franske vestkyst og fandt generalstabschefen, Halder, yderst skeptisk. Som vi tidligere har omtalt, så Raeder et alternativ i baser i Norge. Her var hæren imidlertid lige så skeptisk. Endelig understregedes det, at der set fra hærens standpunkt overhovedet ikke kunne være tale om noget stort ubådsprogram, hvis der påtænkte en vestoffensiv. Raeder valgte at satse på Norge, ikke fordi han vurderede mulighederne her særligt højt, men først og fremmest fordi denne udvej ville forlægge krigsførelsen til søen og skitsere et alternativ til vestoffensiven, der gjorde luftvåbnet til det centrale våben mod England og blokerede ubådsprogrammet.²¹

Den 9.10. tilkendegav Hitler i et memorandum over for de øverstbefalende sine grunde til at starte en vestoffensiv. Samme dag udgik Weisung nr. 6 vedrørende krigsførelsen. Hermed var de tre værn stillet over for en fuldbyrdet kendsgerning. Ved en konference den følgende dag afviste Hitler Raeders krav om et forceret ubådsprogram. Hans samtidigt fremsatte krav om uindskrænket ubådskrig og erhvervelse af støttepunkter i Norge ved tysk-russisk tryk behandledes henholdende. Hitlers beslutning ramte Raeder, men førte ikke til nogen åben opposition fra hans side. Raeder kunne næppe være i tvivl om den strid, der ville komme mellem Hitler og generalerne. Set fra hans synspunkt kunne den imidlertid udnyttes. Hvis Hitler stillet over for hærens kompakte modstand mod vestoffensiven opgav denne tanke, ville Raeder stå parat med alternativet, flåden, således som han i 1938 ved at solidarisere sig med Hitler mod hæren havde skabt en vending i sin favør.

²¹ I en randbemærkning på et memorandum om erhvervelse af støttepunkter i Norge tilkendegav Raeder sin hensigt indirekte. Det hedder således: »Ob.d.M. (Raeder f.a.) betrachtet Verfolg . . . als Möglichkeit Ablenkung von Holland/Belgienunternehmung«. Gemzell, s. 227.

På samme måde som i 1938 eksisterede der stadigvæk en fællesinteresse imellem OKM og OKW i forbindelse med den maritime strategi. Af en randnotits på marineledelsens memorandum om erhvervelse af støttepunkter i Norge med rent militære midler fremgår det, at Jodl i modsætning til Halder fandt sagen let gennemførlig. Gemzell understreger i en fodnote det betydningsfulde i denne stillingtagen, der peger frem mod det efterfølgende samarbejde. Andet sted, ligeledes i en fodnote, antyder han muligheden af, at denne stillingtagen kan have sammenhæng med modsætningsforholdet til OKH.²²

Vi kan uddybe dette ved at understrege Jodls interesse i at gennemføre aktioner, der ville give OKW egentlige operative opgaver i forbindelse med en samlet indsats af alle tre værn. Som tidligere omtalt måtte operationer af den type, som marinen ønskede i forbindelse med erhvervelse af støttepunkter, være velegnede til at understrege OKW's funktion på et tidspunkt, hvor staben hverken funktionelt eller organisatorisk havde fundet sin endelige form, og hvor OKW kun langsomt og under heftig modstand befæstede sin stilling. Denne positive holdning til operationen fra Jodls side genfinder vi udtalt umiddelbart før og under invasionen i Danmark-Norge. Men ligesom Raeder både i efteråret og vinteren 1939/40 stødte på stærke saglige betænkeligheder i sin egen stab, var det samme tilfældet for Jodls vedkommende i foråret 1940. Dette antyder, at både Raeders og Jodls interesse for sagen i første række var dikteret ud fra politiske motiver. Vi har forsøgt at sandsynliggøre en hypotese om, hvilke motiver der bestemte deres holdning.

Norgesplanerne var imidlertid ikke det eneste område, hvor et interessefællesskab imellem de to parter viste sig. Medens man fra engelsk side forberedte en aktiv økonomisk krigsførelse gennem oprettelsen af et ministerium for økonomisk blokade, eksisterede der ikke noget centralt organ for økonomisk krigsførelse på tysk side. Det blev nu i denne retning Raeder spillede op til OKW, idet han anbefalede dannelsen af en central instans for dette formål med store fuldmagter for ledelsen, der skulle bestå af en admiral, der arbejdede snævert sammen med marinen og var knyttet til OKW. Både Göring, udenrigsministeriet og en række andre instanser havde interesser på dette felt. Marinens forslag om centralisering var derfor udtryk for et forsøg på fra Raeders side at danne en akse mellem marinen og OKW, der ville øge marinens indflydelse på krigsførelsen og styrke OKW. I overensstemmelse med OKW's ønske om enhedsledelse udnyttedes dette forslag til dannelsen af et sådant organ, men med OKW og ikke marinen som den mest indflydelsesrige faktor. Dette udelukkede dog ikke et fortsat samarbejde mellem de to parter.²³

²² Gemzell, s. 227–28 note 26, s. 288 note 38.

²³ Sst. s. 239 ff.

Som vi har set kunne Raeder håbe, at striden mellem Hitler og hæren ville få Hitler til at opgive vestoffensiven og koncentrere sig om økonomisk krigsførelse med flåden (og luftvåbnet) mod England. Vanskeligheden for Raeder var, at det faktisk lykkedes Hitler at gennemtvinge sin vilje over for generalitetet. Den 23. 11., efter flere ugers heftig krise imellem OKW og OKH, udtalte Hitler sin fortsatte beslutning om at starte en vestoffensiv så snart som muligt. Generalerne bøjede sig.

Dette viste, at flåden som alternativ til hæren ikke uden videre ville påtvinge sig som en følge af omstændighederne. Raeder måtte se i øjnene, at vestoffensiven ville blive gennemført og handle derefter. I løbet af de følgende tre uger angreb Raeder problemet fra tre forskellige vinkler. To dage efter, den 25.11., drøftede man i søkrigsledelsen muligheden af, at en tysk besættelse af Holland ville foranledige englænderne til en overraskende landing i Norge. Dette argument, som indførtes i diskussionen af Raeder, kan ikke ses at være anvendt direkte over for Hitler af Raeder. Det er imidlertid sandsynligt, at Raeder her har udnyttet den akse, som bestod imellem ham og Jodl. Under alle omstændigheder skal vi se dette argument dukke op i OKW's argumentation for erobringen af Norge og her formentlig blive udslaggivende i den senere udvikling.

Argumentationen kunne tyde på, at Raeder under de foreliggende omstændigheder sigtede mod et kompromis imellem sine egne og Hitlers planer. Som et biprodukt af vestoffensiven ville Raeder kunne sikre sig baser i Norge og måske ved en præventiv aktion få et forspring i forhold til luftvåbnet, der ville stille flåden mere lige ved det afgørende slag mod England.²⁴ Som et led i den samme argumentation kan vi muligvis se Raeders samtidige ordre om undersøgelser over invasionsmulighederne i England, der bedømtes yderst skeptisk. Hvis en invasion i forlængelse af vestoffensiven lykkedes, ville marinens rolle være så godt som udspillet. Gemzell har nøje undersøgt muligheden af, at Raeder kunne være influeret af efterretninger om engelske planer mod Norge på dette tidspunkt. Han viser, at dette næppe har været tilfældet, og fremhæver, at Raeders egen strategiske tankegang måtte gøre tanken om et engelsk modtræk af denne type sandsynlig.²⁵

Den 27. 11. fandt der i det nye organ for økonomisk krigsførelse en diskussion sted med henblik på modtræk mod Englands udstrækning af blokaden til at omfatte også tyske eksportvarer. Som et resultat heraf udstedtes Weisung nr. 9 om krigsførelsen, der lagde stærk vægt på den økonomiske krigsførelse mod England i forlængelse af vestoffensiven. Denne Weisung måtte være egnet til at understøtte det kompromis, som

²⁴ Jvf. Hitlers udtalelser den 27.9.: »Wenn wir zum Stellungskampf gezwungen werden, dann ist Erfolg nur möglich durch U-boote und Flugzeuge«. Gemzell, s. 258.

²⁵ Sst. s. 248 og 264-65, jvf. s. 181 nederst.

Raeder nu arbejdede henimod.²⁶ I en konference med Hitler den 8. december krævede Raeder støttepunkter i Norge for at afskære Englands tilførsler fra Norden og Østersøområdet. Vi har ingen efterretninger om, hvorledes Hitler så på Raeders fornyede initiativ i Norgesspørgsmålet, men vi må formode, at han ikke har ladet sig overbevise, eftersom Raeder få dage efter fandt nye argumenter over for Hitler.

Den 30. november tog Sovjet initiativet i den internationale udvikling ved at starte den finsk-russiske vinterkrig i den hensigt at udvide sit baseområde. Hermed skabtes en flydende situation, der bragte et nyt risikomoment ind i Hitlers beregninger. Dette styrkedes af Finlands appel til Folkeforbundet om at stille hjælp til rådighed mod angriberen. I denne situation optrådte den tidligere norske krigsminister Vidkun Quisling for at søge støtte for en tysk magtovertagelse i Norge. Chefen for »Aussenpolitisches Amt«, Alfred Rosenberg, partiets chefideolog, søgte at interessere Hitler herfor, men uden held. Rosenberg satte imidlertid Quisling i forbindelse med Raeder, der øjeblikkeligt så, at den opfattelse af situationen, som Quisling fremlagde, især hans oplysninger om, at England i tilfælde af, at Norge blev indviklet i krig med en stormagt (Rusland), ville besætte Norge med dettes vidende og vilje, kunne udnyttes.

Den 12.12. refererede Raeder Quislings tilbud og oplysninger for Hitler. Han understregede her, at England ved en besættelse af Norge ville udflankere Tyskland i dets handelskrigsførelse og kunne udøve tryk på Sverige, Tysklands hovedleverandør af jernmalm. Han fremhævede samtidig, at tysk besættelse af Norge ville medføre stærke engelske angreb på de tyske malmtransporter, som den tyske marine endnu ikke var voksen; et fint vink om, at flådens behov ikke fortsat kunne negligeres. Hitlers reaktion var, at han selv ved en samtale med Quisling ville vurdere sagen nærmere. På Raeders initiativ besluttede han, at dersom han fik et gunstigt indtryk, skulle OKW udarbejde planer for en »fredelig« besættelse af Norge under udnyttelse af et statskup gennemført af Quisling eller ved en regulær besættelse.

Hitlers reaktion må ses ud fra de oplysninger, der forelå for ham den 12.12. Disse var egnede til at underbygge Quislings. Det hedder således i en af de meldinger, der dagligt forelå i OKW om situationsudviklingen, dateret den 11.12.: »Eilt sehr. – Aussen- und militärpolitische Nachrichten – Norwegen: Gesandtschaft Oslo nr. 458 vom 10.12. Der Gesandte erfährt aus zuverlässiger Quelle, dass umfangreiche Mobilisierungen der norwegischen Wehrmacht in der Stille stattgefunden haben. Starke Truppentransporte sollen dauernd über Drontheim nach Norden gehen.«²⁷ I en anden melding fra den 12. 12. hedder det: » . . .

²⁶ Kriegstagebuch der Seekriegsleitung, Teil A, den 27.11. Jvf. Gemzell, s. 252.

DNB meldet Eröffnung (Völkerbunds f. a.) Tagung mit Appell finnischen Vertreters Holsti: »Lassen Sie uns nicht allein kämpfen, wir erwarten aktive Hilfe aller zivilisierten Nationen« . . . Tagung werde voraussichtlich unter französischer Führung zu antibolschewistischer Kundgebung gestaltet werden.²⁸ Den 14. mødtes Quisling og hans medarbejder, forretningsmanden Wiljam Hagelin, med Hitler, der gav ordre til OKW om at udarbejde planer for en besættelse af Norge.

For Hitler måtte nødvendigheden af at besætte Norge som en præventiv foranstaltning være uvelkommen. Det betød en afvigelse fra det øjeblikkelige mål, vestoffensiven, og betød desuden at de krigsvigtige forsyninger fra Skandinavien forstyrredes. Igennem hele den efterfølgende planlægningsfase betonedede Hitler sit ønske om at holde Skandinavien neutralt på linie med hans udtalelser den 9. oktober og i overensstemmelse med den henholdende behandling af Raeders ønske om at erhverve baser i Norge. Han anerkendte imidlertid de argumenter, som fremførtes for ham, at en engelsk besiddelse af Norge ville være en flanketrusel og bringe de krigsvigtige forsyninger fra Sverige i fare. Netop i denne periode, da offensiven bestandigt blev forskudt, og muligheden for at den ville løbe fast i Belgien-Holland var stigende, svandt udsigterne til, at vestoffensiven ville skaffe Tyskland erstatning fra malmlejerne i Lorraine. Dersom det kom til en stillingskrig i lighed med første verdenskrig, ville betydningen af Tysklands økonomiske basis for en længere krigsførelse være afgørende.

I modsætning til den almindelige opfattelse af Hitler som uberegnelig og impulsiv²⁹ er der god grund til at opfatte ham som køligt beregnende sine chancer og handlende ud fra en kalkuleret risiko. Dette var tilfældet ved alle hans udenrigspolitiske initiativer.³⁰ Hans kalkulerede risiko ved felttoget mod Polen var en fejlberægning, men derfor ikke mindre velovervejjet. Hans bedste strategiske våben var tidsfaktoren. En engelsk intervention i Norge kunne vriste initiativet ud af hans hænder og ved sin flanketrusel måske afgørende bringe vestoffensiven i fare. På den anden side var han udmærket i stand til at vurdere sandsynligheden for, at denne intervention ville finde sted. Hitlers holdning overfor planerne måtte bestemmes af denne vurdering. De små stater var i 1938 rent fak-

²⁷ Meldingen stammer fra »Amt Auslandnachrichten und Abwehr« under OKW, der stod under ledelse af Canaris. Den bærer betegnelsen AUSL. Nr. 0439/39 g. Ausl. I. Den foreligger i kopi indgået til »Abt. Wehrmachtpropaganda« under OKW den 12. 12. (Institut for Samtidshistorie og Statskundskab, mikrofilmsamlingen). Meldingen måtte antyde muligheden af aktiv norsk indgriben i den finsk-russiske krig.

²⁸ AUSL. Nr. 0440/39 g. AUSL. I. 12.12. indgået til Abt.W.Pr. samme dag. Institut for Samtidshistorie og Statskundskab.

²⁹ Sml. Walther Hubatsch: »Weserübung«. Die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940, Göttingen 1960, s. 224.

³⁰ Jvf. E. M. Robertson: Hitlers Prewar Policy and Military Plans, London 1963.

tisk af stormagterne blevet løst fra deres forpligtelser under Folkeforbundets sanktionsparagraf. Da Folkeforbundet 14. 12. erklærede Sovjet for aggressor og opfordrede medlemmerne til at yde Finland bistand, forelå der ganske vist et legalt udgangspunkt, der kunne anvendes af Frankrig og England til at få fast fod i Skandinavien. Her ville imidlertid de skandinaviske staters holdning spille afgørende ind. Hitler, der var en mester i psykologisk krigsførelse, så udmærket de vanskeligheder, der for England var forbundet med en krænkelser af de nordiske staters neutralitet. Umiddelbart efter den 14. december stabiliseredes situationen i Skandinavien i mærkbar grad. Norge og Sverige betonedede stærkt deres neutralitetsvilje, og den russiske offensiv løb fast, således at faren for en reaktion fra de skandinaviske lande ved en fuldstændig russisk besættelse af Finland svandt ind.

Den 14. havde Hitler befalet, at undersøgelsen skulle foregå med den mindst mulige stab. Årsagen kan her være det stærke krav om hemmeligholdelse, som en overraskelsesaktion mod Norge måtte indebære. Udtrykket: »Führer befiehlt, dass mit kleinstem Stab die Untersuchung geführt wird . . .«³¹ leder tanken hen på konferencen den 23.5.1939, hvor Hitler ønskede »einen kleinen Studienstab beim OKW«, der som opgave skulle have »Die geistige Vorbereitung der Operationen im höchsten Grade«.³² I en senere opridsning af forhistorien til operation Weserübung, som vi finder i marinens akter under betegnelsen »Beitrag zum Kriegstagebuch des Ob.d.M.«, dateret 22.4., hedder det: »12. XII.39 Empfang von Q. u. H. durch den Führer. In der Folge Anweisung an OKW geistige Vorbereitungen zu treffen«.³³ Der foreligger

³¹ Jodls dagbog for 13.12.1939, trykt: Die Welt als Geschichte 13, 1953, s. 62.

³² I referatet af førerkonferencen 23.5.1939 hedder det: »Die Studien dürfen nicht den Generalstäben überlassen werden. Die Geheimhaltung ist dann nicht mehr gewährleistet. Der Führer hat sich daher entschlossen, einen kleinen Studienstab beim O. K. W. zu befehlen, der Vertreter der drei Wehrmachtteile enthält und von Fall zu Fall die drei Oberbefehlshaber bzw. Generalstabschefs einbezieht. Der Stab hat den Führer am Laufenden zu halten und zu unterrichten. Der Studienstab übernimmt die geistige Vorbereitung der Operationen im höchsten Grade und die sich zwangsläufig daraus ergebenden Vorbereitungen in technischer und organisatorischer Beziehung«. Walther Hofer: Die Entfesselung, s. 109 nederst. (Jodls bestandige referat til Hitler i form af »Vortrag« og hans særlige udnyttelse af Abt.L's tre generalstabsofficerer lader formode, at han så sig selv i rollen som leder af en sådan lille »studiestab«. Sml. her med OKW's memorandum af 19.4.1938: Die Kriegführung als Problem der Organisation (Görlitz: Keitel, s. 156): »... man kann ... mit Hilfe des Führungsstabes des OKW. ... Strategie im höchsten Sinne des Wortes treiben ... Der Führer des Waffenkrieges und sein Stab muss sich freihalten für die grossen Fragen und Entscheidungen und kann nicht belastet sein mit dem umfangreichen Führungsapparat, der für die Leitung der Heeresoperationen nötig ist«).

³³ Kriegstagebuch der Seekriegsleitung Teil B. V, »Handakten bezüglich Anlagen zur Weserübung«. Institut for Samtidshistorie og Statskundskab.

her en forveksling af datoer for så vidt angår Quislings møde med Hitler, men dette er mindre væsentligt. Ejendommeligt er derimod udtrykket »geistige Vorbereitungen«, der igen synes at vise tilbage til konferencen den 23. maj i forbindelse med forberedelserne i december.

Den 12.12., da Raeder forelagde Hitler Quislings udtalelser, anbefalede han, at OKW skulle overdrages undersøgelsen af, hvorledes man kunne sætte sig i besiddelse af Norge. Det er bemærkelsesværdigt, at Raeder her lægger initiativet over til OKW. Som vi tidligere har konstateret, havde Jodl en interesse i gennemførelsen af aktioner af den type, som erhvervelsen af visse maritime baser ville fordr. Vi har set ham være positivt indstillet over for planerne mod Norge små to måneder tidligere. Raeders udspil betyder, at han lagde en situation til rette for OKW. Støttet til OKW ville Raeder have mulighed for at føre sine planer igennem. OKW fik på den anden side herigennem mulighed for at demonstrere sin rolle gennem udarbejdelsen af generelle operative direktiver (geistige Vorbereitungen) på linie med Hitlers tanke et halvt år tidligere, hvorigennem de tre værns indsats afstemtes efter hinanden.³⁴ Omstændighederne omkring Hitlers ordre den 14. kunne tyde på, at han selv så sagen i dette lys, hvilket ville stemme med den rolle han i de foregående måneder havde tildelt sig selv, særligt i forbindelse med de foreløbige direktiver for krigsførelsen den 27. september.

Efter Hitlers ordre den 14. satte Jodl øjeblikkeligt gang i undersøgelserne. Samme aften kontaktede han flyvevåbnets repræsentant i Abteilung Landesverteidigung under OKW, von Sternburg, og samtidig tilgik der hærens generalstab en foreløbig orientering med ønske om at få udleveret kort-materiale. Den 18. 12. diskuterede han sagen med flyvevåbnets generalstabschef. Vi kan imidlertid ikke i akterne se, at marinen har været involveret. Således som Hitlers ordre blev givet, ville det være ukorrekt at trække de forskellige generalstabe ind i planlægningen på anden måde end i forbindelse med praktiske spørgsmål som f. eks. fremskaffelse af kort-materiale. Kontakten med flyvevåbnets generalstabschef Jeschonnek den 18. kan have haft forbindelse med øremærkning af tropper og kommandosteder. I en Lagebetrachtung zur Studie Nord, som vi nærmere skal omtale i det følgende, finder vi f. eks. oplysning om, at 22. luftbårne division og 7. flyverdivision har været på tale. Samtalen kan imidlertid også have haft forbindelse med den videre operative planlægning. Det faktum, at Jodl i første omgang kontaktede von Sternburg, og at den videre bearbejdelse i januar henlagdes til en særlig stab med en general fra luftvåbnet i spidsen, kunne tyde i denne retning.³⁵

³⁴ Ved »geistige Vorbereitungen« kan ikke forstås egentlig operativ detailplanlægning. Jvf. note 32.

³⁵ Se Gemzell, s. 268 ff. Jodls dagbog 13.12.; Halders dagbog 14.12.1939, trykt: Generaloberst Halder: Kriegstagebuch, bd. I, Stuttgart 1962.

Warlimont har vurderet Jodls dagbogsnotits den 18. således, at Jodl her tilkendegav, at han ville overlade luftvåbnet den videre bearbejdelse, men at Hitler den følgende dag greb ind for at forhindre dette.³⁶ Vurderingen af Jodls dagbog den 18. og 19. er betydningsfuld for hele den her skildrede sammenhæng. Vi skal derfor anføre de to kildesteder:

18. december: Wie soll norwegische Frage weiter behandelt werden?
Jeschonnek: . . .

.....

4. norwegische Angelegenheit, . . .

.....

Führer hat Nachm. erneute Besprechung mit Norwegern.

19. december: 16.00 dem Führer vorgetragen . . .

d) Fall Norwegen (nicht aus der Hand geben).

Det kan være, at Jodl den 18. har diskuteret mulighederne for at overføre den videre operative planlægning til luftvåbnet med Jeschonnek. Det er imidlertid på baggrund af Hitlers ordre usandsynligt, at han på egen hånd ville overdrage luftvåbnet sagen. Netop den usikkerhed, der kommer til orde, tyder på, at han her ville afvente videre ordrer fra Hitler. Sætningen »Wie soll norwegische Angelegenheit weiter behandelt werden« viser på den anden side, at han må være nået så langt i sine undersøgelser, at spørgsmålet om en videre behandling var aktuelt. I lyset af dagbogsnotatet den 19., hvori det hedder, at han har holdt »Vortrag« for Hitler og derunder forelagt »Fall Norwegen«, må vi mene, at de indledende undersøgelser, som Jodl på Hitlers ordre den 14. anstillede, allerede den 18. lå færdige og i form af et memorandum kunne forelægges Hitler. Samtidig giver sætningen i parentes svaret på det spørgsmål han stillede sig (og muligvis Jeschonnek) den 18. Dette svar kan imidlertid tolkes forskelligt. På den ene side kan det tolkes, som om Hitler ønsker den videre bearbejdelse foretaget inden for OKW. På den anden side kan det opfattes, som om Hitler her simpelthen tilkendegiver et ønske om, at sagen henlægges indtil videre.

Endnu den følgende dag diskuterede Jodl med Keitel forskellige efterretningsopgaver i forbindelse med Norgesaktionen, men herefter hører vi ikke noget til sagen før den 1. januar, hvor Halder i en dagbogsnotits oplyser: »Führer hat Denkschrift Jodl angehalten«.³⁷ Hvis vi

³⁶ Warlimont, s. 86.

³⁷ Jodls dagbog 20.12., Welt als Geschichte 13, 1953, s. 64. Se endvidere Earl F. Ziemke: The German Northern Theater of Operations 1940-45, Washington 1959, s. 10-11, der her har en anden tolkning af Jodls dagbog end Walther Hubatsch i tidskriftet. Hubatsch og Ziemke synes dog at være enige om, at der var tale om efterretningsopgaver, jvf. Hubatsch: »Weserübung«, s. 356.

går ud fra, at Jodl med det memorandum (for at benytte Halders udtryk), som han forelagde Hitler den 19. december, havde afsluttet »die geistige Vorbereitung« (Strategie im höchsten Sinne des Wortes), ville der ikke være nogen grund til at tilbageholde dette fra videre cirkulation til de tre værnsgrene, der skulle foretage den operative detailbehandling, med mindre det var hensigten at henlægge sagen indtil videre.³⁸ I modsætning til Ziemke, der under henvisning til Halders notat den 1.1. mener, at sagen midlertidigt blev henlagt omkring årsskiftet, vil jeg her gøre den opfattelse gældende, at Hitlers udtalelse den 19. er udtryk for en ordre herom. Jodl synes i løbet af 3–4 dage at have tilendebragt en første operationsskitse i et område, der hidtil ikke havde været inddraget som tysk krigsskueplads, og under anvendelse af en taktik, som hidtil ikke havde fundet anvendelse i krigshistorien, og som kun marinen havde gjort studier over.³⁹ Vi skal i det følgende prøve at give en forklaring på dette forhold.

Som omtalt får vi den 1. januar i Halders dagbog igen føling med sagen gennem et notat om en samtale mellem Halder og Keitel, hvori Keitel giver en almindelig orientering om udviklingen i dette spørgsmål. Forskellige vigtige ting fremgår heraf. For det første en tydelig stabilisering af situationen i OKW's øjne. Man opfatter det således, at Rusland ikke påtænker overgreb mod de øvrige skandinaviske stater, hvorved faren for en reaktion fra Norges side, der ville begunstige en engelsk landsætning, mindskes. Med hensyn til Quisling har man øjensynlig fået rapporter, der viser, at han kun har ringe indflydelse i Norge. (Måske kan disse oplysninger føres tilbage til udenrigsministeriet, hvorfra vi har depecher på denne tid, der giver nærmere oplysninger om Quisling.) Endvidere betones Norges og Sveriges stærke neutralitetsvilje (der blandt andet var kommet til udtryk i den svenske udenrigsminister Sandlers afgang). Endelig understreges Tysklands interesse i, at Norge forbliver neutralt. Notitsen afsluttes med en oplysning om, at Jodls »Denkschrift«, hvormed efter alt at dømme hentydes til »Studie Nord«, er blevet tilbageholdt indtil videre.⁴⁰ Samtidig fastlægges forudsætningen for at det tages op igen, nemlig øget sandsynlighed for, at England vil krænke norsk neutralitet.

Indholdet af denne studie ved vi meget lidt om. Selve studien er aldrig blevet fundet, men marinens dagbog for 13. januar indeholder en kort beskrivelse af den. Det hedder her: OKW's »Studie Nord« er et første overblik over de tyske operationsmuligheder i det norske rum. (Dette svarer udmærket til Halders betegnelse »Denkschrift«). Studien

³⁸ Jvf. note 32. Halders dagbog 1.1.1940.

³⁹ Jvf. Gemzell flere steder.

⁴⁰ Betegnelsen »Studie Nord« anvendes i marinens dagbog den 13.1.1940 om OKW's operationsstudie vedrørende Norge.

begrundes med, at en engelsk besiddelse af Norge er en afgørende fare for den tyske krigsførelse. Den finsk-russiske konflikt og den tyskfjendtlige stemning og vil være en fordel for England, hvis det skulle påtænke en aktion i Skandinavien. Den engelskvenlige ministerpræsident (sic!) Hambro vil kunne arbejde i denne retning, når stortinget bliver siddende efter den 11. januar (hvor det under normale omstændigheder skulle opløses). Vi ser her Quislings argumenter overfor Hitler og Raeder gå igen.⁴¹ Endnu et argument, som vi ikke kan føre tilbage til Quisling, men derimod til Raeder, anføres, nemlig at en tysk offensiv i vest kan tjene England som anledning til en besættelse af Norge.

Vi har tidligere set Raeder udtrykke frygt for, at en tysk besættelse af Holland skal føre til en engelsk besættelse af Norge. Tankegangen kan være legalistisk, således at forstå, at neutralitetskrænkelser i Belgien-Holland ville tjene England som påskud til selv at sætte sig ud over neutraliteten under henvisning til, at Tyskland ikke respekterede denne, eller den kan være rent strategisk opfattet som et modtræk mod den tyske besættelse af et vigtigt område, hvorfra England kunne trues. Vi finder andet sted i et dossier omhandlende Studie Nord i krigsmarinens akter en række oplysninger, der set fra tysk side har peget på muligheden af en engelsk besættelse af Norge. Det hedder her: »Ende 1939. Hinweise in der englischen Presse, dass Norwegen und Holland/Belgien die beiden Angelpunkte eines entscheidenden Vorgehens gegen England sind und keinesfalls in Feindeshand fallen dürfen.«⁴² Her er argumentationen rent strategisk, og Raeders tidligere omtalte frygt synes ligeledes udsprunget af strategiske overvejelser. Den mest nærliggende opfattelse er, som vi skal se i det følgende, at den i Studie Nord nævnte eventualitet er opfattet rent strategisk.

Med hensyn til det politiske alternativ, Quislings statskup med efterfølgende opfordring til Tyskland om at intervenere, fortsatte planlægningen under medvirken af udenrigsministeriet og Rosenbergs Aussenpolitisches Amt. Rosenbergs Amtsleiter, Scheidt, rejste til Norge og vendte tilbage med en rapport i den første uge af januar. Denne rapport fik en noget kølig modtagelse, og Hitler udtrykte over for udenrigsministeriets repræsentant tvivl om hemmeligholdelse ved denne fremgangsmåde. Resultatet var, at forberedelserne til den politiske aktion i nogen grad blev stillet i bero for senere helt at blive opgivet. (Måske kan vi også her se en genklang af Keitels oplysning om, at Quisling ingen af betydning havde bag sig i Norge).

Næste gang vi i akterne vender tilbage til Norgesspørgsmålet er den

⁴¹ Se for eks. Gemzell, s. 268 ff.

⁴² Handakten Weserübung: Englische Vorbereitungen zur Besetzung Norwegens und Beurteilung englischer Massnahmen, Stand 10 März 1940.

8. januar, hvor udenrigsministeriets forbindelsesmand til generalstaben, von Etzdorf, over for Halder anfører, at vestmagterne har tilbudt Finland assistance og vil benytte vejen over Narvik for her samtidig at skaffe sig kontrol over malmlejerne i Nordsverige. Der stilles en række spørgsmål, således om hvorvidt Norge og Sverige ville være indforstået hermed. Det oplyses endvidere, at vestmagterne skulle have tilbudt de to lande assistance i tilfælde af kamp med Rusland. Notatet slutter med en oplysning om, at Hitler ikke havde forlangt støttepunkter.⁴³ Ud fra oplysningerne er det klart, at der er tale om et tilbud, der den 27.12. blev afgivet af de allierede. Det er samtidig forståeligt, at Hitler ikke har reageret herpå. Han anså den norsk-svenske holdning for strengt neutral og muligheden for et russisk angreb på de to skandinaviske lande for udelukket.

Vi har her 1. og 8. januar indirekte konstateret, at Hitler for øjeblikket ikke anså det for nødvendigt at gribe ind, formentlig ud fra en kalkulation af risikoen for en allieret intervention. Hitlers holdning til projektet bestemtes af hans helhedsopfattelse af krigsførelsen, og kun hvis der var overvejende sandsynlighed for en allieret aktion, ville en besættelse af Norge være berettiget i denne forbindelse.

Den 10. januar blev »Denkschrift Norwegen« imidlertid aktuelt igen at dømme ud fra en notits i Halders dagbog. Det hedder her: »Gespr. mit Keitel. a) Denkschrift Norwegen. Bearbeitungsstab bei OKW. Über Dänemark hinweg. Winter? 1. Division. Op. Abt.«⁴⁴ Keitel synes her at have givet udtryk for, at studien skulle viderebehandles af en stab under OKW. Eftersom OKW ikke havde mandskab hertil, er det muligt, at henvisningen til Winter, der var oberstløjtnant i generalstaben og ansvarlig for spørgsmål vedrørende troppeindsats i vest, hentyder til, at denne er bragt i forslag fra hærens side som hærens repræsentant i OKW-staben. 1. division må hentyde til størrelsesordenen af de enheder, der skulle stilles af hæren. (Dette beskedne antal synes, som vi skal se, meget godt at stemme med de forudsætninger, der var nedlagt i Studie Nord). Indtrykket af, at Studie Nord blev aktuel igen på dette tidspunkt, bestyrkes af efterretninger, der forelå for den svenske ambassade i Berlin. I en depeche afgået den 11. januar oplyses det således: »En tysk anställd vid »Oberkommando der Wehrmacht« har till en av beskickningens medlemmer sagt följande: Situationen voro för närvarande sådan, att åtskilliga anställda vid Oberkommando räknade med, att Tyskland skulle se sig nödsakat aktivt ingripa i Skandinaviens politik . . . Han nämnde vidare, att från tysk sida vissa »tekniska åtgär-

⁴³ Halders dagbog 8.1.40.

⁴⁴ Sst. 10.1.40 – Hubatsch giver (»Weserübung«, s. 357) uden kildehenvisning en vidtgående fortolkning af dette kildested, der synes grebet ud af luften.

dar« redan vidtagits för den händelse, en aktion skulle visa sig nödvändig«. ⁴⁵

Studie Nord blev oversendt til søkrigsledelsen – formentlig samtidig til de to andre værn – hvor den indgik den 13. og blev genstand for en diskussion. Her gives som supplerende oplysning, at føreren havde givet ordre til, at der skulle opstilles en særlig stab til bearbejdelse af studien. I spidsen for denne skulle stå en general for luftvåbnet, der samtidig fik til opgave at lede en eventuel operation. Stabschefen skulle stilles af søværnet og operationsofficeren af hæren (jvf. Halder Op. Abt. = Operations Abteilung). Denne beskrivelse svarer tilsyneladende ikke ganske til indtrykket af Halders notat tre dage tidligere. På den anden side er der tydeligvis tale om en særstab sammensat af officerer fra de tre værnsgrene, således som operationens særlige karakter måtte fordre. (Kombineret aktion af alle tre værn). En sådan stab kunne meget vel tænkes at arbejde i snæver tilknytning til OKW. Vi kan notere, at da stabsorganisationen noget senere ændres, tales der om »Arbeitsstab im OKW«, ikke, som hos Halder, »bei OKW«. ⁴⁶

Vi har konstateret, at studien fra slutningen af december, formentlig allerede fra 19. december, blev holdt tilbage af Hitler, og at en genoptagelse ville afhænge af Englands holdning til Norge. Hvor finder vi da årsagen til, at Studie Nord igen blev taget op? Vi har set, at de allieredes tilbud om assistance ikke gav anledning til nogen ændring i Hitlers holdning. Earl Ziemke peger på muligheden af, at Hitler havde modtaget oplysninger om de allieredes démarche over for Norge den 6. januar, der indeholdt truslen om at overtage kontrollen med norsk territorialfarvand. Dette ville svare til de forudsætninger, som Keitel havde peget på for planens genoptagelse. Reaktionen på denne note var meget kraftige i Norge, men vi kan ikke konstatere, at man fra tysk side havde kendskab til dette initiativ før omkring 15. januar. ⁴⁷ I de tyske situationsmeldinger fra disse dage forekommer ikke oplysninger herom, hvilket ganske vist ikke udelukker, at sådanne informationer kan have foreligget for Hitler. På den anden side tyder de svenske efterretninger på, at man frygtede for en engelsk landgang i Narvik før man havde informationer om den engelske note og netop i dagene umiddelbart efter 10. januar. Det hedder i en depeche: . . . »yttranden av Göring, Attolico och Bismarck hava tytt på, att man till och med räknat med ett besättande av Narvik«. ⁴⁸ Den 6. januar oplyses det i

⁴⁵ Kungliga Utrikesdepartementet. Aktstycken 37–42. Sthlm. 1947–50. von Post til Söderblom 11. januar 1940.

⁴⁶ Jvf. Hubatsch: »Weserübung«, Anhang C 1, s. 391, og Anhang H 1, s. 435. Se endvidere ovenfor note 32.

⁴⁷ Kungl. Utrikesdep. Aktst. Richert til Söderblom 17. januar. Ziemke, s. 12–13.

⁴⁸ Sst. Richert til Söderblom 15. januar 1940.

situationsmeldingen kl. 10: »DNB wiedergibt Pressestimmen verschiedener Länder über angebliche Bestrebungen zur Ausdehnung der Kriegsschauplätze . . . New York Times meldet, Allierte erwögen seit Wochen Möglichkeit, Krieg nach Skandinavien hereinzutragen . . .«.⁴⁹ I situationsmeldingen den 10. januar kl. 10 refereres Chamberlains tale den 9.1. I referatet gengives følgende udtalelse: »Finnland, dass für »gleiche Ziele wie wir« kämpfe . . . könne sich auf englische Hilfe verlassen . . .«.⁵⁰

Disse meldinger er det nærmeste, vi kommer en engelsk trusel mod norsk neutralitet i vort materiale før 15.1. Der foreligger ikke noget *konkret*, som kunne give anledning til at konstatere en nært forestående neutralitetskrænkelse. Rapporterne måtte endvidere afvejes imod Sveriges meget udtalte understregning af sin neutralitet netop i forbindelse med disse avisartikler.⁵¹ Dog forelå der med disse meldinger en øget *sandsynlighed* for engelsk indgriben, der kunne skabe større usikkerhed og frygt.

Den *konkrete* anledning, der på baggrund af den i meldingerne optrådte situation gav anledning til studiens genoptagelse den 10. januar, er efter min mening at finde i en anden, men meget nærliggende sammenhæng. Den 10. januar gav Hitler, efter at vejret igennem måneder havde forhindret vestoffensivens igangsættelse, ordre til, at angrebet på grundlag af nye gunstige vejrprognoser skulle igangsættes 17. januar. Dermed blev det i Studie Nord nedlagte argument for en præventiv aktion, at det tyske angreb i vest kunne foranledige England til en landsætning i Norge, aktuelt. Dersom denne opfattelse er rigtig, vil det sige, at et argument, som vi kan spore tilbage til Raeder, kom til at spille en direkte rolle ved beslutningen om planernes genoptagelse, set på baggrund af nye antydninger af britisk vilje til at gribe ind.

Efter at søkrigsledelsen den 13. havde diskuteret Studie Nord, udarbejdedes efter Ziemkes udsagn i de følgende dage mellem 14. og 19. januar en udvidelse af Studie Nord. Ziemke giver et omfattende referat af denne udvidede studie. Af dette fremgår det blandt andet, at der påtænkes overført enten 22. luftbårne division eller en division bjergjægere dels ad luftvejen, dels med flåden (jvf. Halder: 1. division).⁵² Karakteristisk for den udvidede studie er, at den øjensynligt udgør en del af en større studie, idet der ikke berøres planer for indsats af tropperne efter landgangen, ligesom besættelse af flyvepladser m.v. ikke nærmere omtales. Studien forudsætter følgelig en helhedsplanlægning. Umiddel-

⁴⁹ AUSL. Nr. 016/40 g. Ausl. I af 6.1., kopi fra W.Pr. Institut for Samtidshistorie og Statskundskab.

⁵⁰ AUSL. Nr. 025/40 g. Ausl. I af 10.1., kopi indgået til W.Pr.

⁵¹ Kungl. Utrikesdep. Aktst. Richert til Günther 4.1. – 13.1.1940.

⁵² Ziemke, s. 13.

bart kan dette ikke undre, da vi må antage, at Studie Nord netop behandlede aktionen under en helhedssynsvinkel. Sagen bliver imidlertid ejendommelig, når vi ved en gennemgang af de originale aktstykker, som Ziemke henviser til, konstaterer, at der er tale om forelæggelse af en studie, der den 10. jan. lå færdig i søkrigsledelsen. Ziemke har dateret studien ud fra en følgeskrivelse, hvori benyttes udtrykket »Überlegungen Studie Nord«. Selve den udvidede studie ligger som bilag, benævnt »Lagebetrachtung zur Studie Nord« med dateringen 10.1.⁵³

Vi har set, at Studie Nord først 13. jan. indgik til søkrigsledelsen. Vil det da sige, at denne studie er blevet til uafhængigt af Studie Nord? Vi er i besiddelse af et kildested, der peger i denne retning. Vi har tidligere henvist til »Beitrag zum Kriegstagebuch des Ob.d.M. (Skl.) zur Weserübung« den 22.4., der er at opfatte som et bidrag til marinens krigshistorie. Citeret mere fuldstændigt fremstilles forhistorien således: »12.XII.39 Empfang von Q. u. H. durch den Führer. In der Folge Anweisung an OKW geistige Vorbereitungen zu treffen. Ob.d.M. lässt Studie ausarbeiten, die im Januar fertig ist«.

I dette kildested gøres der en tydelig distinktion imellem Studie Nord (geistige Vorbereitungen) og marinens studie. Hermed støder vi imidlertid på den vanskelighed, at Hitlers ordre den 14. var, at den mindst mulige stab skulle anvendes, og at OKW *alene* skulle udføre dette arbejde. Studien forudsætter desuden et vist samarbejde med OKW, idet den som anført udgør en del af et hele. Marinen havde endvidere ikke autoritet til at udvælge en bestemt luftbåren division eller 7. flyverdivision (der var bestemt til at overføre en del af tropperne ad luftvejen).⁵⁴ Hvis vi derimod antager, at Jodl i sin samtale med Jeschonnek den 18. december fik øremærket 7. flyverdivision og 22. luftbårne til en eventuel indsats ville dette være en naturlig forklaring på marinestudiens oplysning. Studien skulle således være udarbejdet i perioden 18. 12. til 10.1. Udtrykket »Lagebetrachtung zur Studie Nord« tyder på, at denne Lagebetrachtung er blevet til direkte foranlediget af »Studie Nord«. Periodens længde ville stemme med denne Lagebetrachtungs grundighed, der tyder på længere tids forarbejde. Det vil imidlertid sige, at Jodls Denkschrift må have cirkuleret blandt værnsgrenene, hvilket udtrykkeligt blev forbudt af Hitler den 18. Et kryptisk kildested hos Halder peger i denne retning. Under den 1. januar, hvor Halder i en samtale med Keitel fik at vide, at føreren havde tilbage-

⁵³ Den her foretagne datering er sket ved en gennemgang af materiale fra den tyske krigsmarines arkiver, som fil. dr. Carl-Axel Gemzell venligst har stillet til min disposition. »Seekrieg 1939 – Studie Nord-West und Studie Nord« (Überlegungen Studie Nord m. bilag). Historiska Institutionen, Lund.

⁵⁴ Den stærke rivalitet mellem Raeder og Göring gør det usandsynligt, at der foreligger en intern aftale.

holdt »Denkschrift Jodl«, findes en tilføjelse i dagbogen: »O Qu I Denkschrift geben lassen«. (Bogstaverne henviser til »Oberquartiermeister für Führungsfragen«). Udtrykket »Denkschrift geben lassen« kan tydes således, at generalstaben efter Hitlers ordre om at tilbageholde studien skal aflevere en kopi af dette Denkschrift, som er havnet hos overkvartermesteren. Den 13. oplyses det i marinens dagbog: »Eingang der Studie Nord des OKW«. Marinen kan bedømt herudfra ikke officielt have modtaget studien før. Warlimont har med udgangspunkt i Halders notat opstillet den hypotese, at Studie Nord cirkulerede underhånden, en opfattelse, som på baggrund af de her anstillede betragtninger forekommer sandsynlig.

I et dossier omfattende 38 dokumenter vedrørende Studie Nord og Weserübung (ikke identisk med det af Gemzell benyttede dossier, Studie Nord-West og Studie Nord) genfinder vi »Lagebetrachtung zur Studie Nord«. Dokumentet ligger udateret som nr. 1 i en kronologisk rækkefølge. Som nr. 2 ligger en studie, Gemzell har benyttet og dateret med udgangspunkt i dens placering og annotering i mappen, Studie Nord-West og Studie Nord. Det drejer sig om: »Schutz des Küstenverkehrs Norwegen«. Af randnotitser fremgår det, at studien er gennemset af chefen for operationsafdelingen Fricke den 12.12. og af Raeder den 13.12.⁵⁵ Vi har på den anden side konstateret, at Lagebetrachtung først lå færdig 10.1. Placeringen er således ejendommelig.

Vi har tidligere henvist til, at Raeder den 25.11. vendte tilbage til Norgesspørgsmålet i et møde i søkrigsledelsen. Det hedder herom i marinens krigsdagbog: »Chef Skl. sieht eine Gefahr in der Möglichkeit, dass England bei einem deutschen Vorgehen gegen Holland eine überraschende Landung an der norwegischen Küste und Inbesitznahme eines Stützpunktes dort vornehmen könnte und ordnet Überlegungen in dieser Richtung an«.⁵⁶ Disse »Überlegungen« kommer blandt andet til udtryk i ovennævnte »Schutz des Küstenverkehrs Norwegen«. Denne studie undersøger muligheden af at bevogte norske farvande ved mineudlægning. Dette forudsætter imidlertid tysk besiddelse af Norge, således som det direkte anføres. Det ville imidlertid være meget ejendommeligt, om man ikke samtidig med denne undersøgelse havde udarbejdet en studie over, hvorledes en tysk *besættelse* af Norge kunne ske. Vi har sandsynliggjort, at Lagebetrachtung er blevet til, efter at Studie Nord var udarbejdet. Dette udelukker imidlertid ikke, at der kan have foreligget en foreløbig studie midt i december, der senere er blevet omarbejdet i tilknytning til Studie Nord. Dette ville forklare, hvorfor Lagebetrachtung ligger som nr. 1 i det omtalte dossier. En tidligere studie kan være udskiftet med en senere. Hvis vi antager, at en sådan foreløbig

⁵⁵ Handakten Weserübung. Gemzell, s. 254.

⁵⁶ Gemzell, s. 246.

studie forelå og var blevet stillet til rådighed for Jodl, ville dette forklare den hurtighed, hvormed Jodl kunne udarbejde generelle retningslinier for en aktion af en type, som man hidtil ikke havde haft nogen erfaring med, praktisk taget uden stab, midt i en voldsom aktivitet, der hovedsageligt tog sigte på vestoffensiven.

Finder vi tegn på, at dette har været tilfældet? Begrundelsen i Studie Nord, at der består mulighed for, at England ved en tysk offensiv i vest vil foretage en landsætning i Norge, peger direkte mod Raeders initiativ over for krigsledelsen den 25.11. Selve betegnelsen Studie Nord peger ligeledes i retning af marinen, idet vi har set, at marinens undersøgelser over invasionsmulighederne i England (*Studie Nord-West*) fra efteråret 1939 og forarbejder til en invasion i Norge dateret til midten af december (benævnt *Studie Nord*) findes nedlagt i en mappe, der bærer udskriften 1939. Vi har sandsynliggjort et interessefællesskab imellem Raeder og Jodl netop i forbindelse med en aktion mod Norge. Vi ser ikke i Jodls dagbog tegn på kontakt med marinen, medens både hær og luftvåben kontaktes. Uden at vi kan slutte noget sikkert ud fra dette, ville besiddelse af marinens forarbejder på den anden side forklare manglen på kontakt med den våbenart, der ville komme til at spille den største rolle. Ud fra en helhedsbetragtning vil jeg finde det overvejende sandsynligt, at det forholder sig således.

Udarbejdelsen af denne meget grundige Lagebetrachtung zur Studie Nord er et overbevisende udtryk for den interesse Raeder fortsat havde i at fremme sagen.

Som anført var det hensigten at en general fra luftvåbnet skulle overtage ledelsen af operationen. Endnu den 23. januar var denne stab ikke blevet opstillet fra luftvåbnets side, som det fremgår af Jodls dagbog. Årsagen er nærliggende. Gemzell har påvist den meget kraftige rivalisering, der bestod imellem Raeder og Göring. Det hedder således i forbindelse med Raeders Norgesinitiativ den 10.10.: »Raeders Forderung einer bevorzugten Stellung der Marine kreuzte sich mit Görings Ambitionen, der Luftwaffe eine führende Stellung zu geben, und zwischen beiden entwickelte sich ein heftiger Machtkampf. Der Norwegen-Plan des Marinechefs vom Herbst 1939 war ein direkter Gegenstoss gegen die Forderungen der Luftwaffe auf Holland-Belgien als Sprungbrett gegen England. Er musste in den Augen der Luftwaffe eine unerwünschte Diversion sein.«⁵⁷ Vi må formode, at årsagen til, at opstillingen af staben under OKL ikke finder sted, er Görings ønske om at sabotere dette initiativ.⁵⁸ Vi kan ikke nærmere følge diskussionen omkring disse emner,

⁵⁷ Gemzell, s. 288.

⁵⁸ Jvf. Halders dagbog for 21.2.40: Stab XXI soll dem OKW unterstellt werden, um Schwierigkeiten durch Luftwaffe zu vermeiden.

men i forbindelse med diskussioner om operation Weserübung i begyndelsen af marts se, at Hitler ikke uden videre ville eller mente at kunne tilsidesætte Göring fuldstændigt.

Denne strid imellem værnene gav imidlertid OKW en uventet chance. Som vi har set, havde OKW gennemtruffet sin ret til at give generelle operative retningslinier for de tre værn. OKW havde imidlertid ikke beskæftiget sig med egentlig operativ planlægning i detaljer. Man manglede således personel hertil. Opstillingen af en egentlig Wehrmachtführungsstab (som endnu ikke fandtes), der i 1938 havde været på tale, ville have muliggjort en sådan planlægning.⁵⁹ Stillet over for værnenes manglende evne til at samarbejde om en typisk OKW-opgave kunne man på én gang løse samarbejdsproblemet og give OKW anledning til at foretage egentlig operativ planlægning ved at overføre opgaven direkte til OKW og samtidig udvide staben.

Ud fra en helhedsbedømmelse af forholdene er jeg af den mening, at det var dette, der skete den 23.1. Det oplyses i det nævnte dagbogsnotat: »Studie Nord wird auf Befehl des Führers zurückgezogen und nicht durch die Wehrmachtteile bearbeitet«. Den 27.1. bekendtgjordes det over for de tre værn, at Studie Nord herefter ville blive bearbejdet direkte under Hitler og i nær sammenhæng med den almindelige ledelse af krigen. Keitel overtog ansvaret for planlægningen, og en særlig stab oprettedes inden for OKW, hvortil de tre værn skulle stille operationsofficerer. Studie Nord omdøbtes til Weserübung.⁶⁰ Den 5. februar trådte den nye stab sammen og fik sine ordrer af Keitel. Endnu på dette tidspunkt saboterede Göring foretagendet. Jodls dagbog meddeler lakonisk: »Vertreter der Luftwaffe fehlt noch«.⁶⁰

Den engelske flådes opbringning af det tyske skib Altmark i norsk territorialfarvand den 16. februar bragte en krise i planlægningen. Hermed var det tydeligt, at Hitler måtte tage i betragtning, at han kunne blive udflankeret, før vestoffensiven var blevet igangsat. Forberedelserne til en præventiv aktion fremskyndedes stærkt. Det besluttedes at løsne Weserübung fra den snævre tilknytning til vestoffensiven, operation Gelb, og at planlægge operationen uafhængigt af Gelb. 1. marts udstedtes direktivet for operationen. Hermed løb aktionen ind i en voldsom storm. Både hær og luftvåben var imod at stille tropper til en aktion, som begge parter var imod og som ville gøre indhug på deres formationer umiddelbart før offensiven. Hertil kom, at operationens planlægning under OKW betød en tilsidesættelse af dem. Ganske særligt protesterede OKH

⁵⁹ Det er betegnende, at Wehrmachtführungsamt i 1940 omdøbtes til Wehrmachtführungsstab.

⁶⁰ Hubatsch: »Weserübung«, s. 435.

⁶¹ International Military Tribunal bd. XXVIII, 1809 – PS, s. 397 ff. Nürnberg 1948.

mod at OKW selvstændigt disponerede over tropper.⁶² Göring erklærede den 5. marts hele planlægningen for værdiløs og lavede en voldsom scene. I modsætning hertil gik marinen helhjertet ind for operationen og understregede sin vilje til at tage den store risiko, der var forbundet med denne. Hitler måtte sætte sin autoritet ind for gennemførelse, omend med ændringer som Göring krævede.

Ved den finsk-russiske fred den 12. marts blev de allierede frataget deres påskud til at intervenere i Skandinavien, umiddelbart før en allieret ekspeditionsstyrke ville være gået i land i Norge. Herefter måtte sandsynligheden for en allieret landsætning foreløbig træde i baggrunden. Hitler mente imidlertid, at englænderne ikke ville opgive deres planer om at afskære Tysklands malmforsyninger og var derfor besluttet på at gennemføre Weserübung kort før Gelb. Både Raeder og Jodl tilsluttede sig denne opfattelse.⁶³

De her påpegede forhold kaster et fuldstændigt nyt lys over de hidtil utilstrækkeligt belyste indledende stadier af beslutningsprocessen omkring den tyske intervention i Danmark-Norge, 9. april. Afgørende er her dateringen af aktstykket »Lagebetrachtung zur Studie Nord«, der hidtil af Ziemke under betegnelsen »Überlegungen zur Studie Nord« har fået en fejlagtig placering i den historiske sammenhæng.

Gemzells afhandling har betydning for vurderingen af disse afsnit af planlægningen omkring felttoget i Norge ved at have fremhævet en strategisk tankegang, i kraft af hvilken sandsynligheden for et engelsk modtræk i Norge mod vestoffensiven ville være stor. Det var formentlig medvirkende til genoptagelsen af Studie Nord i januar 1940. Ved sin påvisning af det stærke modsætningsforhold imellem Göring og Raeder kaster afhandlingen lys over omstændighederne ved etableringen af en egentlig operativ planlægning under OKW den 27.1.

Det er endvidere muligt igennem afhandlingen at spore oprindelsen til et interessefællesskab imellem Alfred Jodl, som repræsentant for OKW,

⁶² Jvf. Helmuth Greiner: Die oberste Wehrmachtführung 1939–43, s. 80: Wie aus der Weisung hervorgeht, handelte es sich bei dem Unternehmen um eine kombinierte Land- See- und Luftoperation, bei deren Planung und Durchführung das Oberkommando des Heeres ganz und der Oberbefehlshaber der Luftwaffe insofern ausgeschaltet waren, als die an dem Unternehmen beteiligten Luftstreitkräfte, die übrigens von Generalleutnant Geissler befehligt wurden, zur Durchführung der Gruppe XXI taktisch unterstellt werden sollten. General von Falkenhorst bekam seine Anweisungen von Hitler selbst, der sich dabei vom Chef des Wehrmachtführungsamtes beraten liess, und die generalstabsmässige Bearbeitung der Operation lag in den Händen der Abteilung Landesverteidigung. Aus dieser Regelung entstand in der Folge der erste sogenannte OKW-Kriegsschauplatz, auf dem das Oberkommando des Heeres keinen Einfluss auf die operative Führung seiner Verbände hatte. Jvf. ligeledes Warlimont, s. 90, og Gerlitz: Keitel, s. 228–29.

⁶³ Ziemke, s. 20–21.

og Raeder, der var bestemt af begge parters ønske om at skaffe sig øget indflydelse inden for krigsledelsen i en periode, hvor der bestod en kraftig rivalisering imellem Raeder og i første række Göring og imellem OKW og hærens overkommando. Denne akse imellem Raeder og Jodl var for så vidt en succes, som OKW her for første gang opnåede kontrol med den operative planlægning af en aktion, og Raeder herigennem opnåede at føre tanken om en besættelse af støttepunkter i Norge videre, ganske vist delvis uden om søkrigsledelsen, men i snæver sammenhæng med den maritime målsætning. I forbindelse med denne operation spillede flåden en central rolle i overensstemmelse med Raeders ønske. Samtidig forfulgtes strategiske mål, som lå i forlængelse af Raeders opfattelse. Denne tankegang spores i Hitlers slutbemærkninger den 1. april til de ledende officerer i operationen. Det hedder her: »It was high time Germany provided itself with secure routes out into the world and did not allow every generation to be subjected to British pressure. That was the fated struggle of the German people, and he was not the man to evade necessary decisions or battles.«⁶⁴ Hitlers ønske var imidlertid i første række at beskytte sin flanke og sine forsyningslinier, og han så stort set Norgesfelttoget under denne synsvinkel.

Raeders forsøg på at gengive marinen en central rolle og som mindste mål sikre den egnede baser på linie med de af luftvåbnet ønskede ved den engelske kanal var dog set i et længere perspektiv en fiasko. Som en antiklimaks, der næsten har tragisk karakter, fulgte Hitlers beslutning den 29. april, endnu før Norgesfelttoget var afsluttet, om yderligere at indskrænke marinens byggeprogram. Det hedder hos Hubatsch: »Mit 4 Schlachtschiffen und 2 schweren Kreuzern hätte von der norwegischen Basis aus der Ozeankrieg mit nicht geringen Erfolgsaussichten geführt werden können. Doch wurde noch vor Ende des Norwegenfeldzuges am 29. April 1940 der Weiterbau des Flugzeugträgers »Graf Zeppelin« eingestellt, die in Herstellung befindlichen Neubauten, Flugzeugträger »B«, Schlachtschiff »H« und die Kreuzer »M«, »N«, »O« wieder abgebrochen. Die Ozeanflotte des Z-planes von 1937 wurde in demselben Augenblick aufgegeben, als die dafür erforderliche Seebasis in Norwegen und bald auch in Frankreich geschaffen war.«⁶⁵

⁶⁴ Sst. s. 21-22.

⁶⁵ Anførte arbejde, s. 221.

SUMMARY

IN CONNECTION with Hitler's plan to wipe Czechoslovakia off the map by armed force in the spring of 1938, a conflict arose between him and the Army. The discord was accentuated by Hitler's simultaneous attempts at establishing, over and above the three services, an Oberkommando der Wehrmacht, which was to be dependent on him alone, and which was meant to take over the sole responsibility for the drafting of military and strategic policies. In this conflict Alfred Jodl, one of the officers in the Oberkommando der Wehrmacht, was one of the strongest advocates of the unitary command over the Army.

As a consequence of the Army attempts at changing Hitler's foreign policy, approaches were made to Admiral Raeder, the chief-in-command of the Navy. Instead of responding, however, Raeder found it profitable to make common cause with Hitler and the OKW about the unitary command and about the foreign policy. The unitary command suited Raeder's ideas of combined operations for securing points of support for the Navy. Hitler's foreign policy would oppose Germany to Great Britain, and consequently lead to the expansion of the Navy. Over a considerable period, while Hitler's strategy was levelled at Continental opponents, and while the relation to Britain was determined by the German-British Naval Agreement of 1935, Hitler was not accessible to Raeder's wishes for a large-scale development of the Navy and for the working-out of an operational plan based on the Navy as the decisive service. The beginning of 1939, however, saw the start of the construction of a large new Navy; this was incompatible with the terms of the Naval Agreement, and was undertaken with an eye to a war with Britain, when German rearmament had been completed four or five years later. Thus Hitler raised the Navy to a new and important position within the framework of his strategy; he thereby also accepted, as consequences of this naval strategy, the plan for securing points of support with the assistance of the other services.

The axis between the Oberkommando der Wehrmacht and the Oberkommando der Kriegsmarine was emphasized when the war broke out.

The Allied declarations of war forced Hitler to abandon his plan for long-term naval rearmament; instead he had to rely on a rapid use of the Army and the Air Force in a Blitzkrieg against the western powers. Raeder's attempts at reserving for the Navy a central position by demanding the priority of an intensified U-boat construction programme over the armaments of the Army and the Air Force, were overruled by Hitler. The matter had not been entirely clinched, however, when Hitler reached his decision to start a west offensive. The attitude in the Army was defeatist and sceptical as to Germany's possibilities in a great-power conflict. Once again a bitter quarrel arose between the Army and the Oberkommando der Wehrmacht over Hitler's foreign policy. A German stranglehold on British lines of supply at sea constituted a usable alternative to an offensive towards the west. As had been the case in 1938, Raeder would be likely to succeed when the stolid opposition of the Army made Hitler turn to men who were more ready to participate in the realization of the Nazi dreams. Raeder lost the first round, however. The generals complied. But before that Raeder, supported by Alfred Jodl, had already tried

to change the thrust of attack in a northerly direction. The Navy would gain no advantages from bases in Holland-Belgium, and the Army held pessimistic views of gaining as far west as Brittany or Normandy. Points in the middle or northern part of Norway would offer excellent U-boat bases for the Atlantic war. Raeder was opposed by Hitler, however. Accordingly he tried to bring into the question the aspect of prevention. On Nov. 25, 1939 he informed the supreme command of the Navy that a German occupation of Holland might result in a British occupation of Norway. He ordered investigations of measures to meet this contingency. The Winter War, which broke out on Nov. 30, 1939, changed the Scandinavian scene all at once. The heavy concentration of large forces along a broad front seemed to indicate that the Russians had no small-scale aims. What drove the nail home was the Norwegian Quisling's assertion that a secret agreement had been made between Norway and Britain, guaranteeing a British occupation of important points in Norway in case the country was drawn into a great-power war. As things were, the possibility that other Scandinavian countries might intervene in the Winter War could not be excluded. When Raeder emphasized the danger of British bases in Norway, Hitler, on Dec. 14, on Raeder's suggestion, ordered the OKW to draft plans for an occupation of Norway - with the assistance of Quisling or with sheer force.

It is interesting to note here that Raeder carefully arranged the situation for the OKW; Alfred Jodl, one of the most prominent officers of the Oberkommando, had revealed, on earlier occasions, a sympathetic attitude to Raeder's plans about Norway; furthermore he was keen on demonstrating the co-ordinating functions the OKW might have in combined operations of a Norway-occupation kind. Within few days Jodl had worked out a draft plan for an occupation, which was placed before Hitler on Dec. 19. Hitler decided to withhold the draft for the time being, however, which stresses the fact that he must have changed his view of the project shortly after his first order of Dec. 14. The reason is obvious. Plans for a preventive action by occupying Norway could not be favoured by Hitler at a time when all concentration was gathered on the Blitzkrieg towards the west. Hitler emphasizes this view over and over again in the following period. Just after Dec. 14 a considerable stabilization set in in Scandinavia. The idea of an impending Norwegian intervention seemed premature, and Norway as well as Sweden spoke in strong terms of their neutrality.

Jodl's draft plan, later in the register of the Navy called "Studie Nord", has never been found. From the description given in the naval register we learn that it contained a survey of possible German operations in Norwegian territory; its motivation was the fear that in occupying Norway Britain might exploit the growing anti-German feeling which had been aroused by the Winter War; there was also a risk, it was argued, that a German offensive towards the west might serve the British as an excuse for an occupation of Norway.

This is all we can learn about Jodl's draft plan. It is enough, however, to make us stop to think. The first argument can be traced directly back to Quisling. The second argument is, as we have seen, not Quisling's, but Raeder's. On Nov. 25 he ordered investigations with a view to this possibility to be undertaken. We know of these investigations to a certain degree. The Swede, Carl-

Axel Gemzell, Ph.D., has brought to light a couple of studies, finished by mid-December, which deal with the possibilities for protecting navigation to Germany along the Norwegian coast after a preventive occupation of Norway. It is strange that we do not find any actual occupation plan. We have seen, however, how a Raeder-argument showed up in Jodl's Studie Nord, and this is not all. The designation "Studie Nord" itself points to the Navy. The investigations made according to the order of Nov. 25 have been found in a file concerning the occupation of England (called "Studie Nord-West"), and concerning the protection of Norway after a German occupation (called "Studie Nord"). As mentioned, the only thing missing is the invasion study itself. It is remarkable that in the course of three days Jodl has managed to finish such an operation study: it dealt with an area which had never before been a German theatre of operations; its basis were tactics never before tried out in the history of war; it was compiled at a time of hectic activity over the west offensive. If we imagine, however, that by mid-December there was work done not only on the investigations mentioned about the protection of navigation in Norway, but also on an actual invasion plan, which the Navy, according to Carl-Axel Gemzell's studies, was well qualified to set up, and which was put at the disposal of the OKW – then we cannot help noticing how perfectly Raeder schemed, even exploiting Jodl's own interest in forwarding the matter. Raeder was now very close to the realization of his plans about a preventive action against Norway either before or closely connected with an offensive towards the west; this would improve the Navy's position, and would tend to draw Hitler back to the naval question again.

But Raeder was not the man to stop at half-measures in a matter of such importance. Among the naval documents we find a study called "Lagebetrachtung zur Studie Nord". It is enclosed in a letter of Jan. 19, 1940. Earl Ziemke, the outstanding American historian, has succeeded in dating the document on the basis of the letter; he regards it as an advanced adaptation of Studie Nord, which, according to the naval register, was received on Jan. 13. This is hardly credible, however, considering the great pains that have been taken over it, which evidence that it can not have been prepared in a few days. On the other hand, the name itself indicates a close relation with Studie Nord. An analysis of the contents will, moreover, reveal that the document presupposes an over-all planning of the type we must expect was to be found in Studie Nord. Finally the document contains information about certain Air and Army forces, which were earmarked for the operation, something outside the province of the Navy itself.

There seems to be evidence, then, that the working-out of the document took place between Jan. 13 and 19, but a closer analysis will invalidate such a theory. On the basis of notes and signatures on the document itself we may state as a fact that the study had been finished as early as Jan. 10, that is, even before the Navy had officially received Studie Nord from the OKW. Hence we must needs assume that Raeder had Studie Nord at his disposal long before Jan. 13.

If the conjecture is correct that Jodl borrowed a study from the Navy which he used in preparing his operational draft plan, which was presented

to Hitler on Dec. 19, there can be no doubt then that Jodl's plan was secretly sent to Raeder, and that it was on the basis of this plan he had the very meticulous Lagebetrachtung prepared in the period up to Jan. 10. Again the importance is evident which Raeder attached to this matter on which the entire future of the Navy might depend.

By letting Raeder have the operation draft Jodl actually acted *ultra vires* and went against Hitler's orders of Dec. 19 not to circulate the draft. There is a slight indication that a copy was also with the General Staff of the Army, and the Chief of the Air Force General Staff was informed at least orally. Consequently we cannot deduce anything from this fact when we come to assess the relation between Raeder and Jodl, but we can safely say that communication on the problem in question between the two departments was both fast and effective.

As mentioned earlier, the Scandinavian situation was stabilized just after Dec. 14; this made Hitler temporarily suspend all preparations. Likewise a check was made on preparations for the non-military alternative, which the OKW apparently left to the Foreign Office and Rosenberg. Some sources do show that both alternatives aroused no great interest on Hitler's part in the beginning of January. On Jan. 10 Studie Nord was resumed, however, and a decision was made to set up a staff under the OKW to elaborate the plan. The question is: what made Studie Nord topical again? Ziemke suggests that Hitler may have learnt about the British *démarche* to Norway, which contained a threat to take over control in Norwegian territorial waters. This might be construed as a menace to Norwegian neutrality, and would easily have justified the resumption of Studie Nord. It cannot be laid down as a fact, however, that Hitler knew of this initiative before Jan. 15; on the other hand we know for certain that there was a fear of a British invasion in Narvik about Jan. 10. This fear may possibly be ascribed to some foreign newspaper notices, maintaining that the Allies considered extending the war into Scandinavia, notices which appear in German situation reports from Canaris.

Such newspaper rumours would, it is true, intensify the fear of an Allied initiative in Scandinavia, but they carried no concrete information. The present author believes that the direct cause for the resumption of Studie Nord is to be found in the motivation of Studie Nord itself: a German offensive towards the west might lead to a British occupation of Norway. It was on Jan. 10 that Hitler, on the basis of favourable weather forecasts, fixed the date for the start of the offensive to Jan. 17. If this is true, it means that the resumption of Studie Nord was strategically motivated as a preventive action, instigated by Raeder, on the background of an increasing possibility of an Allied intervention in Norway.

In the naval register it is noted that the plan was to be elaborated by a special staff, headed by a general from the Luftwaffe, and with representatives from the Navy and the Army as chiefs of staff and operation officers. Such a staff constituted a novel departure, an attempt at having the three services cooperate in a combined effort which the OKW was not staffed to prepare in detail itself. In spite of Hitler's order the appointment of the staff under Luftwaffe failed to substantiate. The reason is obvious. The Luftwaffe would benefit

in all respects from the expected west offensive. A Norway campaign would mean nothing but a diversion with no real advantages for the Luftwaffe. Göring was justified in seeing in the plans an attempt from Raeder at changing the picture to his own benefit. Carl-Axel Gemzell has shown how Raeder and Göring fell out again and again over several years in a power struggle in which Göring was the stronger at the time being. Göring simply sabotaged the matter by not appointing the staff.

Jodl now saw his chance to realize his ambition about really operative staff work under the OKW. Confronted with the lack of co-operation between the services on a typical OKW project (i.e. combined operations of the three services), one might, at one and the same time, solve the problems of co-operation and give the OKW an opportunity to carry out real operational planning, by simply transferring the task directly to the OKW, at the same time supplying it with sufficient staff. Jodl's diary contains the following entry for Jan. 23: Studie Nord wird auf Befehl des Führers zurückgezogen und nicht durch die Wehrmachtteile bearbeitet. On Jan. 27 it was announced that from then on Studie Nord would belong directly under Hitler. Keitel was made responsible for the planning, and a special staff within the OKW was set up, which the three services had to provide with operation officers. Studie Nord was renamed, and was from now on called "Weserübung". The staff met and got its orders from Keitel on Feb. 5. Even then Göring sabotaged the whole thing. Jodl's diary has the following laconic comment: Vertreter der Luftwaffe fehlt noch.

It is not the intention here to describe the last phases of the actual planning. New light has been thrown on matters which have up to now been insufficiently elucidated: the initial stages of the planning of the German invasion in Scandinavia. Furthermore, a collusion of interests between Raeder and Jodl has been rendered probable, determined by their common wish to obtain greater influence at a time of strong rivalry between Raeder and, first and foremost, Göring, and between the OKW and the supreme command of the Army. The axis between Raeder and Jodl was successful to a certain degree, inasmuch as the OKW achieved its first control of operational planning (the beginning of a long series of so-called OKW-Kriegsschauplätze), and since Raeder, through this, succeeded in carrying through his ideas of points of support in Norway. In the long run, however, Raeder did not succeed in securing for the Navy the leading position it had possessed from Sept. 1938 to Sept. 1939.

Translated by ERNST DUPONT